

УДК [338.48:005]:001(477)

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi51.353>

Шоробура І. М.,
orcid.org/0000-0003-3728-7968

Долинська О. О.,
orcid.org/0000-0002-7977-5700

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

У статті висвітлено особливості підготовки фахівців з туризму в Україні, розкрито теоретико-методологічні засади туризму в Україні, подано його форми, напрями, функції.

Акцентовно, що метою навчання є вивчення компетентностей для здійснення професійної діяльності у сфері туризму. Змістове наповнення освітніх компонентів відповідає спеціальності 242 «Туризм». Загальні питання туризму розглядаються під час вивчення низки дисциплін.

Визначено особливості туристичної подорожі, форми туризму. Зокрема, це в'їзний туризм, виїзний, міжнародний, внутрішній. Визначено категорії туризму, як-от: діти, підлітки, дорослі, люди похилого віку, а також цілі подорожування. Підкреслено, що туризм явище багатofункціональне, що зумовило виникнення туризмології як наукового напрямку щодо досліджень туризму. Розкрито також низку важливих функцій туризму. Зокрема, – це оздоровча, економічна, соціальна, політична, пізнавальна, виховна, екологічна та ін.

Акцентовано, що лікувальний аспект оздоровчої функції туризму полягає в забезпеченні належної медичної допомоги людині з метою лікування її хвороб з використанням необхідних лікувальних ресурсів та фахівців високої кваліфікації. Також показано, що економічна функція туризму полягає в сприянні розвитку економіки певного регіону або країни.

Визначено сутність соціальної функції туризму. Саме вона визначає розвиток соціальної сфери, адже якість надання послуг залежить від рівня і якості життя населення. Туризм сприяє підвищенню інтелектуального рівня не лише в учасників туристичних подорожей, але й у жителів країни, яка приймає туристів.

Висвітлено політичну функцію туризму, що спрямована на налагодження добросусідських зв'язків між різними регіонами, народами, країнами, що є найважливішою умовою успішного розвитку туризму. Розкрито екологічну функцію туризму, яка пов'язана з особливостями туризму як сфери діяльності. А також відмічено, що туризм сприяє здійсненню природоохоронних програм, розширенню мережі національних природних парків, природних заповідників, які є складовою багатьох організованих подорожей.

Ключові слова: підготовка фахівців, туризм, форми туризму, функції туризму.

Постановка проблеми. Туризм чи туристична подорож – це переміщення людей за межі середовища постійного проживання на обмежений час і з обмеженими цілями, це подорож людей з будь-якою метою без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування на термін від 24 годин до 1 року [2].

Розвиток туристичної галузі дає можливість не лише з'ясувати причини зародження, формування і становлення туризму. Ознайомлення з витоками туризму, етапами його розвитку допомагає краще зрозуміти сучасні тенденції і проблеми туризму. Історичний підхід також дає змогу усвідомити особливості туризму в різних регіонах світу з урахуванням історичних і національних особливостей.

Країни світу мають національні закони про туризм. У нормативній базі подано концепції, принципи розвитку, функції туристичної діяльності. Саме вони регулюють діяльність туристичних компаній. Розвиток міжнародного туризму вимагає регулювання міжнародної туристичної діяльності. Міжнародний туризм регулюється

*© Шоробура І. М.

*© Долинська О. О.

багатьма конвенціями, міжнародними договорами та угодами [5]. Саме всі ці питання є важливими при підготовці фахівців з туризму.

Аналіз досліджень. Професійну підготовку за спеціальністю «Туризм» проаналізовано в працях вітчизняних вчених: Г. Зайчука, О. Любінцевої, В. Цибуха, В. Федорченка та ін. У вітчизняній науці проблеми туристичної галузі, організації та розвитку туризму досліджують Л. Дяченко, В. Кифяк, Н. Кудла, Ю. Рудяк, Т. Сокол та ін. Науковці вивчають основи туризмознавства, управління якістю в туризмі, маркетинг туристичних послуг, економіку туризму та ін.

У науковій літературі також існує велике розмаїття підходів до визначення туризму. Так, австрійський юрист П. Бернекер визначає туризм як сукупність взаємовідносин і послуг, пов'язаних зі зміною мандрівником місця перебування з некомерційних чи непрофесійних причин.

О. Бейдик вважає, що туризм – це форма масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення з навколишнім середовищем. На думку В. Кифяка, туризм – це вид економічної діяльності, пов'язаний із обслуговуванням людей, які тимчасово перебувають поза місцем постійного проживання [3].

Мета статті – розкрити особливості підготовки фахівців з туризму в Україні, розглянути теоретико-методологічні засади туризму в Україні, висвітлити його форми, напрями, функції.

Виклад основного матеріалу. В Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії готують фахівців з туризму. Освітня програма «Туризм» визначає туризм як складну соціо-еколого-економічну систему. Ця система об'єднує географічні, соціокультурні, економічні, організаційно-правові аспекти, процеси і явища, що пов'язані з подорожами. Метою навчання є вивчення компетентностей для здійснення професійної діяльності у сфері туризму. Змістове наповнення освітніх компонентів відповідає спеціальності 242 «Туризм» і досягає програмних результатів навчання. Загальні питання туризму розглядається під час вивчення дисциплін «Вступ до фаху та основи наукових досліджень», «Географія України», «Організація туристичних подорожей», «Історія туризму», «Рекреаційні комплекси світу» та ін. Освітня програма підготовки бакалаврів за спеціальністю 242 «Туризм» заснована на основі аналізу сфери туризму та ринку освітніх послуг. Передбачено поєднання лекційного теоретичного матеріалу та проведення семінарських занять і презентацій. Лекційна частина надає теоретичні знання, семінарська – закріплює знання та формує вміння та навички дослідницької роботи. Студенти беруть участь у семінарах, онлайн-курсах, тренінгах, конференціях, що збагачує їх знання.

При формуванні змісту освітніх компонентів освітньої програми спеціальності 242 «Туризм» враховано досвід вітчизняних та іноземних програм. Відмітимо, що освітня програма «Туризм» сприяє створенню індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів, врахуванню студентоцентрованого підходу у викладанні дисциплін. Зазначимо, що особливість (унікальність) освітньої програми полягає в розвитку туристичної діяльності в умовах становлення та розвитку територіальних громад, що сприятиме популяризації регіонів України у світовому туристичному просторі.

Відомо, що історія подорожей нараховує не десятки й сотні років, а тисячоліття. Люди мандрували завжди, розпочинаючи з територій біля місця стоянки свого племені, і далі – навколосвітніми подорожами. Саме подорожі, які здійснювали наші предки, передували сучасному туризму. І туризм зародився саме з подорожей.

Туристична подорож може здійснюватися в межах країни або за межами країни мандрівника. Визначено форми туризму: внутрішній туризм (охоплює подорожі в межах країни); в'їзний туризм, або іноземний (охоплює подорожі в іншу країну).

Розрізняють також туризм у середині країни; національний туризм, який охоплює внутрішній і виїзний туризм; міжнародний туризм (в'їзний і виїзний туризм).

В Україні розрізняють організаційні форми туризму – міжнародний і внутрішній. До міжнародного туризму належать: в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб,

які постійно не проживають на її території, та візний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни. Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території [3].

Туризм – це суспільне явище. Для великої кількості людства туризм є регулярним явищем їхнього буття, а для багатьох – нормою життя.

У туризмі беруть участь і діти, і підлітки, і дорослі, і люди похилого віку. Не впливає на можливість участі в туристичній подорожі й соціальне становище людини. Так само, не є перешкодою в туризмі слабке здоров'я, фізичні вади, коротка відпустка чи відсутність значних коштів або, навпаки, високі доходи і, відповідно, завищені запити щодо комфорту. Усе це не має принципового значення, оскільки сучасний ринок туристичних послуг дуже швидко реагує на запит споживача й готовий задовольнити побажання туриста. Туризм охоплює практично усіх. У туризмі практикується індивідуальний підхід до клієнта.

Туризм розглядається як соціальне явище в постійному розвитку й у різних аспектах: залежно від віку, національності, соціального положення, освіти, місця мешкання, культурних засад. Вивчаються умови, які визначають масовість туризму, виділення людей у групи, формування туристичних потоків на основі соціальних ознак.

Загалом туризм охоплює багато різноманітних галузей життєдіяльності, що на сьогодні жодна з існуючих наук не може вичерпно схарактеризувати його як об'єкт власного дослідження, а отже, й повноцінно розв'язати проблеми туризму. Це можливо лише за умов комплексного підходу, який би дав змогу розкрити всі механізми функціонування туризму, що зумовило виникнення туристології – наукового напрямку, в межах якого сполучаються різноманітні дослідження туризму як суспільного явища [1]. Усі ці питання розглядаються при вивченні дисциплін «Вступ до фаху та основи наукових досліджень», «Географія України», «Організація туристичних подорожей», «Історія туризму», «Рекреаційні комплекси світу».

Значення туризму надзвичайно велике й різноманітне. Туризм – це явище багатофункціональне, він швидко реагує на світові проблеми і запити людства і має ряд функцій. Це, зокрема рекреаційна функція. Надзвичайно важливою функцією сучасного туризму є рекреаційна або оздоровча функція, яка є пріоритетною для туристів. Адже в сучасному світі люди проживають у штучному від природи середовищі, де висотні забудови, потужні електричні та електромагнітні поля, світлове й шумове забруднення, що є протиприродним для людини, у зв'язку з чим виникає постійне нервово напруження, втома, стреси. І тому дедалі більше людей у світі піклуються про власне здоров'я та прагнуть вести здоровий спосіб життя.

Відпочинок сприяє відновленню фізичних і психологічних сил людини, особливо відпочинок на морських узбережжях, де морське повітря насичене озоном і його вдихання цілюще впливає на людей.

Райони екологічно чистої природи також приваблюють туристів. Природне повітря насичене ароматичними маслами. Це позитивно впливає на організм, поєднується з ландшафтотерапією, із впливом на людину краси природи.

Лікувальний аспект оздоровчої функції туризму полягає в забезпеченні належної медичної допомоги людині з метою лікування її хвороб з використанням необхідних лікувальних ресурсів та фахівців високої кваліфікації. Це – медичний туризм, який розробляє лікувальні тури. Профілактичний аспект полягає в забезпеченні можливості зміцнення здоров'я людини й одержання різноманітних позитивних вражень, які благотворно впливають на його фізичний і психологічний стан [6].

Як відомо, оздоровчу функцію визначають ще як відтворювальну.

Економічна функція туризму полягає в сприянні розвитку економіки певного регіону або країни. Передусім, це відбувається шляхом зростання валютних надходжень до державного та місцевого бюджетів, а також за рахунок зростання надходжень від податків, що сплачуються за діяльність, пов'язану з туристичним бізнесом.

Туризм надає можливості для розвитку бізнесу, який стабілізує економіку. Економічна функція туризму проявляється і через надходження інвестицій, що розбудовує цю сферу. Зокрема, країни-лідери продовжують чимало коштів вкладати у подальший розвиток туризму.

Важливих аспектів економічної функції туризму є розвиток інфраструктури та місцевої промисловості з вироблення продукції, яка користується попитом в туристів.

Суть соціальної функції, як і будь-якої іншої, проявляється по-різному. Передусім варто зазначити, що туризм певною мірою дає змогу забезпечити соціальну справедливість для кожного громадянина. Це, зокрема, відбувається через реалізацію права на працю. Адже туризм надає широкі можливості щодо працевлаштування населення, оскільки створює робочі місця. Тим самим підвищується зайнятість населення.

Туризм надає можливості відпочинку представникам усіх верств населення, незалежно від їхнього соціального статусу та фінансових можливостей, особливо молодіжному туризму, туризму людей похилого віку, а також туризму людей із фізичними вадами.

Соціальна функція туризму проявляється в підвищенні особистої безпеки, що відбувається за допомогою практики обов'язкового страхування на період туристичної подорожі, а також функціонування туристичної поліції [1].

Для того, щоб забезпечити належний відпочинок туристів, потрібно мати достатню кількість рекреаційних закладів – санаторіїв, пансіонатів, будинків відпочинку тощо. Так само мають бути сучасні заклади культури, де можна провести дозвілля. Виникнення та розвиток таких закладів значною мірою стимулюється зростанням потоків туристів. Надзвичайно важливим проявом соціальної функції туризму є збереження й збагачення культурної спадщини, зокрема збереження традиційних ремесел, культури і фольклору.

Соціальне значення туризму виявляється через зростання інтелектуального рівня туриста, розвитку власної ерудиції, для поповнення й закріплення знань про навколишній світ. Це відбувається у процесі кожної подорожі, але особливий ефект мають спеціально розроблені екскурсії, а також пізнавальні та навчальні програми, що пропонуються туристам.

Також туризм сприяє зростанню інтелектуального рівня не лише в учасників туристичних подорожей, але й у жителів країни, яка зустрічає туристів. Адже інтерес туристів до історії та культури певної країни нерідко зобов'язує її громадян зосередити увагу на власних історичних традиціях, досягненнях національної культури.

Політична функція туризму – це спрямована на налагодження добросусідських зв'язків між країнами співпраця, що є найважливішою умовою успішного розвитку туризму без будь-яких конфліктів, що сприяє політичній стабільності. Водночас, міжнародний туризм сприяє зміцненню миру. Адже організатори будь-якої форми сучасного туризму вкрай зацікавлені в мирному співіснуванні між народами.

Політична функція туризму сприяє міжнародному іміджу держави, його емоціонально-психологічному впливу, який відчувають гості в країні перебування. Образ країни політичної стабільності, високого рівня обслуговування, надійної системи безпеки, гостинних місцевих жителів тощо – може бути сформований у багатьох десятків мільйонів людей унаслідок вдало організованих туристичних подорожей [4].

Виховна функція туризму на сьогодні дуже важлива. Туристи цікавляться національними пам'ятниками культури, захоплюються краєвидами, гостинністю жителів. Участь у подорожі з виїздом за кордон і ознайомлення з країнами сприяє вихованню патріотизму, любові до Батьківщини.

Варто звернути увагу на такий прояв виховної функції туризму, як розвиток у людини терпимості до представників інших культур. Такі риси виховання особливо важливі тоді, коли не сприймається спосіб життя народів країни перебування, їхні

традиції і звичаї. Пріоритетним є виховання законослухняності, що є важливим не лише за кордоном, але й у межах власної країни.

Екологічна функція туризму пов'язана з особливостями туризму як сфери діяльності. Туристи зобов'язані охороняти природне середовище, тому що стан довкілля, екологічна безпека є важливими критеріями щодо прийняття рішення про здійснення до нього подорожі.

Туроператори розробили спеціальні тури, які містять елементи екологічної освіти туристів. Це може здійснюватися за допомогою спеціально розроблених екологічних стежок – специфічних маршрутів через різноманітні природні об'єкти, які мають певну природоохоронну, естетичну та культурну цінність. Проходження таких стежок супроводжуються усною або письмовою інформацією про ці об'єкти [6].

Тривала екологічно спрямована діяльність фахівців туристичної сфери зрештою сприяє практичному впровадженню екологічних стандартів життя, що часто непросто реалізувати. А також туризм сприяє здійсненню природоохоронних програм, розширенню мережі національних природних парків, природних заповідників, які є складовою багатьох організованих подорожей.

Усе це актуалізується при вивченні низки дисциплін з підготовки фахівців з туризму, зокрема, «Вступ до фаху та основи наукових досліджень», «Географія України», «Організація туристичних подорожей», «Історія туризму», «Рекреаційні комплекси світу».

Висновки. Таким чином, винятковість туризму значна. Це насамперед унікальна багатогранність туризму, що значною мірою й спричинила його надзвичайну популярність і бурхливий розвиток.

Туризм – це реалізація найважливіших потреб і прав людини на відпочинок і дозвілля. Турист здійснює подорожі переважно з метою проведення дозвілля, відпочинку і свят. Туризм реалізовує такі потреби і права людини, як свобода пересування – територією своєї країни і з однієї держави в іншу, реалізується потреба туристів у пізнанні світу та самовдосконаленні.

Для працівників туристичної сфери туризм передусім є засобом реалізації права людини на працю і водночас їхньою професією, а в умовах сучасних ринкових відносин ще й прибутковим бізнесом. З точки зору держави, туризм виступає як форма міжнародних відносин, що сприяє розвитку політичних і культурних контактів. Це також потужна галузь економіки.

Попри різне ставлення до туризму через його багатогранність безперечним залишається одне – туризм не епізод в історії людства, а невід'ємна складова людського буття і одна з найважливіших сфер людської діяльності. Наше завдання – підготувати конкурентного фахівця з туризму.

Перспективи подальших наукових розвідок щодо теоретико-методологічних засад туризму в Україні ми вбачаємо у розробці методичних рекомендацій з вищезазначеної проблеми, використання їх основних положень у підготовці фахівців туристичної галузі.

Список використаних джерел:

1. Все про облік та організацію туристичної діяльності / Ю. Рудяк, В. Кузнецов, А. Клименко. Харків: Фактор, 2007. 276 с.
2. Закон України «Про туризм» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 31, ст. 24). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
3. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навчальний посібник. Чернівці: Книги - XXI, 2008. 344 с.
4. Кудла Н.Є. Управління якістю в туризмі: підручник. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 328 с.
5. Сокол Т. Г. Основи туризмознавства. Київ: Слов'янський дім, 2006. 76 с.
6. Шоробура І. М., Гільберг Т. Г., Долинська О. О. Хмельниччина туристична. Хмельницький: ПП Заколотний М. І., 2016. 245 с.

References:

1. Rudiak, Yu., Kuznietsov, V., & Klymenko, A. (2007). *Vse pro oblik ta orhanizatsiiu turystychnoi diialnosti* [All about accounting and organization of tourist activities]. Kharkiv: Faktor [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine On Tourism, 1995, No. 31, Art. 24. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VRU)*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr> [in Ukrainian].
3. Kyfiak, V. F. (2008). *Orhanizatsiia turyzmu* [Organization of tourism]. Chernivtsi: Knyhy – XXI [in Ukrainian].
4. Kudla, N. Ye. (2014). *Upravlinnia yakistiu v turyzmi* [Quality management in tourism]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
5. Sokol, T. H. (2006). *Osnovy turyzmoznavstva* [Fundamentals of Tourism Science]. Kyiv: Slovianskyi dim [in Ukrainian].
6. Shorobura, I. M., Hilberh, T. H., & Dolynska, O. O. (2016). *Khmelnichchyna turystychna* [Tourism in Khmelnytskyi region]. Khmelnytskyi: PP Zakolodnyi M. I. [in Ukrainian].

Shorobura I. M.,
orcid.org/0000-0003-3728-7968
Dolynska O. O.,
orcid.org/0000-0002-7977-5700

TRAINING SPECIALISTS IN TOURISM

The article deals with the peculiarities of training Ukrainian specialists in tourism. It has been discussed theoretical and methodological bases of Ukrainian tourism. It has been highlighted main forms, directions and functions. The educational purpose is to study the competences for providing professional activity in the tourism sphere. The meaningful content of educational components corresponds to the specialty 242 Tourism. General tourism questions are considered during the study of professional subjects.

Peculiarities of tourist travels and forms of tourism are determined. In particular, there are such forms of tourism as inbound tourism, outbound, international, domestic tourism. The purposes of travel and categories of tourism are defined, such as: children, teenagers, adults, and elderly people. It is emphasized that tourism is a multifunctional phenomenon, which led to the emergence of tourism as a scientific field for tourism research. A number of functions of tourism are also revealed. It is emphasized that the therapeutic aspect of the tourism health function is to provide appropriate medical care to a person in order to treat his/her diseases using the necessary medical resources and highly qualified specialists. The development of the social sphere depends on the quality of tourist services, which affects the level and quality of life of the population of any country.

The political function of tourism is highlighted, which is aimed at establishing neighborly ties between different regions, peoples, countries, which is the most important condition for the successful development of tourism.

Participation in a trip abroad and acquaintance with other countries often contributes to the education of true patriotism, love for the Motherland, and a sense of need for their own, national, familiar from childhood life and environment.

The ecological function of tourism is revealed, which is connected with the tourism peculiarities as a sphere of activity. It is also noted that tourism contributes to the implementation of environmental programs, expanding the network of national nature parks, nature reserves, which are part of many organized trips.

Key words: training of specialists, tourism, forms of tourism, functions of tourism.

*Дата надходження статті: 15.12.2021 р.
 Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Галус О. М.*